

קונטרס

לכבוד ולתפארת

ענייני ברית-מילה

וחונה עליו

מאמר אודות תולדות ושורשי משפחת 'הלפרין', צאצאי רבי יוסף
משערשוב בן מרן הגר"ח מוולאזין זצ"ל, לאור גילויים חדשים
ומסמכים שטרם ראו אור.

בחסד ה' עלי
ירחמיאל ישראל יצחק הלפרין
פה בני ברק תשפ"א

ענייני ברית מילה

סימן א בעניין 'שם אב' ו'שם אם' בעובר

איתא במגילה י"ג. "כי אין לה אב ואם ובמות אביה ואמה למה לי אמר רב אחא עיברתה מת אביה ילדתה מתה אמה".

וברש"י, "בשעה שנתעברה אמה מת אביה - נמצא שלא היה לה אב משעה שנראה להקרות אב. וכשילדתה אמה מתה - ולא נראית לקרות אם".

ומסתמא הכוונה "בשעה שנתעברה" היינו עד שנקלט הזרע (ג' ימים). ומדלא פי' רש"י שגם אביה וגם אמה מתו בלידה משמע שאב נחשב גם מזמן העיבור אבל האם נקראת רק משנולד.

והעיר הגאון רבי יוסף ענגיל זצ"ל (בית האוצר ערך 'אב') מה שייך "שם אב" על עובר פחות ממ' יום הרי הוא כמיא בעלמא (יבמות ס"ט).

ולמעשה לכאורה זו גמרא מפורשת שיש שם 'אב' על עובר בסנהדרין ס"ט. - "תנא דבי רבי ישמעאל בן ולא אב היכי דמי אילימא דאיעבר בתר דאייתי שתי שערות ואוליד מקמי דלקיף זקן מי איכא שהות כולי האי והא אמר רבי כרוספדאי כל ימיו של בן סורר ומורה אינו אלא שלשה חדשים בלבד אלא לאו דאיעבר מקמי דלייתי שתי שערות ואוליד מקמיה דלקיף זקן ושמע מינה קטן מוליד לא לעולם דאיעבר בתר דאייתי שתי שערות ואוליד בתר דאקיף זקן ודקא קשיא דרבי כרוספדאי כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא בן ולא הראוי לקרותו אב".

וכתב רש"י: "והכי קאמר בן ולא הראוי להיות אב, והיינו לאחר שלשה חדשים אחר שהביא שערות שראוי להיות העובר ניכר אם היה בא על האשה משהביא שתי שערות והיא מתעברת".

ואפשר לומר שגם בגמרא במגילה הפשט שמת אביה לפני שנהייתה בת ג' חדשים. רק שהקושיא היא מסתירה ברש"י שבמגילה כתב **בשעה** שנתעברה,

ובסנהדרין כתב שנהיה אב רק מג' חדשים, וצ"ע.

בשו"ת דובב מישרים (ח"א סי' כ"ו) תירץ על הקושיא המפורסמת איך אפשר לשחוט פרה מעוברת הרי זה אותו ואת בנו, שאינה נחשבת אם בשעת העיבור. הסבר החילוק בין האב לאם כתב המהר"ל באור חדש (מגילה שם), ואחריו כתבו עוד, שהפשט הוא מדין עובר ירך אמו, דהיינו שנחשב העובר לחלק מהאם (ויש בזה חקירה ידועה אם נחשב אבר מאבריה או רק כלפי הדינים) ולכן אינו נחשב לבנה. וצ"ע למה אין אומרים גם כלפי האב שאינו אביו כיון שהעובר ירך אמו.

והנה בגמרא נזיר י"ג. מבואר שעובר (בר קיימא) נחשב בן לעניין האומר שיהיה נזיר כשיהיה לו בן, ואפילו אם הפילה הרי הוא נזיר רק שחוששים שמא אין הולד בר קיימא. ומדייק הגאון רבי יוסף ענגיל זצ"ל שאם נחשב העובר בן לאביו אז גם נחשב האב אב לבנו. (ובזה יש להעיר מספרי ואתחנן "לבניך. אלו תלמידך ... וכן אתה מוצא בחזקיהו מלך יהודה שלימד כל התורה כולה לישראל וקראם בנים שנאמר ד"ה ב' כ"ט 'בני עתה אל תשולו'. וכשם שהתלמידים קרוים בנים כך הרב קרוי אב שנאמר מ"ב ב' 'ואלישע רואה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו ולא ראהו עוד. ואומר וכו'". ומשמע מהמדרש שצריך שני לימודים אחד ליחס אב אחד ליחס הבן ואי אפשר ללמוד אחד מהשני. ועוד ראייה שהקב"ה אומר לדוד על שלמה (שמואל ב' ז, יד) "אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן").

ולדחות זאת צריך לומר על פי ביאור הראב"ע לפסוק "ויתרוצצו הבנים בקרבה", וכמ"ש בבעלי התוס' על התורה: "ויתרוצצו הבנים בקרבה. וא"ת היכי קרי להו בנים והרי עדיין לא נולדו. ואומר אבן עזרא ע"ש העתיד ודומה לו ובגדי ערומים תפשיט וכי יכול לפשוט ערומים אלא כשיפשיט בגדיהם אז יהיו ערומים. אלמא דקרי להו ערומים על שם העתיד". הרי שאין האב נקרא אב אלא על שם העתיד, ובמיוחד שבנזיר הולכים אחר לשון בני אדם.

עוד יש להעיר ש'בנים' הכוונה היא לפעמים גם ללשון זכר כמו "אם בן הוא והמיתן אותו".

הערוך לנר בסנהדרין כתב: "דאם הפילה לא מקרי עוד ראוי להיות אב". ויש לעיין באדם שמתו לו כל ילדיו האם אינו נקרא אב.

והנראה בכל זה, דשם אב כולל שתי בחינות, ותחילה נעיין בפסוקים שמופיע

בהם שם אב.

"היש למטר אב או מי הוליד אגלי טל" (איוב לח, כח). הכוונה **יוצר ומהווה**.

"אנכי הריתי את כל העם הזה" (במדבר יא, יב) ותירגם אונקלוס "האב אנא לכל עמא הדין". הכוונה כנ"ל.

"כי אב המון גויים נתתיך" (בראשית יז, ה) הכוונה ל**ראש** [-משפחה או שבט].

"אלה היו בני כלב בן חור בכור אפרתה שובל אבי קרית יערים" (דברי הימים א' ב, נ) כנ"ל.

"אבי כל יושב אוהל ומקנה" ופי' הגר"א (מובא בכתב והקבלה) "רבן של כל יושב אוהל, וזהו מה שתלמידים נחשבים בנים כי רבם יצר בהם תוספת חכמה".

דהיינו שיש שתי בחינות עיקריות (ויש עוד על דרך השאלה) א. יוצר ומהווה. ב. ראש משפחה.

ואם, הכוונה לעיקר ותחילה. (ובהשאלה לעיר מרכזית וחשובה כ'עיר אם בישראל' (שמואל ב' כ, יב) או "אם הדרך" (יחזקאל כא, כו).

"כי היא היתה אם כל חי" (בראשית ג' כ') ופי' הספורנו: "כי היא היתה ראשונה לכולן".

(על הפסוק "שקמתי אם בישראל" (שופטים ה, ז) עי' מלבי"ם שפי' שכאילו הולידה את כל העם).

ומעתה נוכל להבין שהאב נחשב "אב" כבר משעת העיבור כיון שיצר כאן בריה חדשה, אבל האם שהיא ראשון ותחילה רק כשילדתה היא התחלה של משהו.

ולפי זה מיושבים כל השאלות.

א. הסתירה ברש"י מיושבת כיון שלמעשה נחשב אב (יוצר) כבר מתחילת העיבור ולכן לא היה לאסתר אב ואם כבר מרגע היצירה, אבל כלפי בן סורר ומורה הדרשה היא "בן ולא אב" דהיינו אב ההפוך מבן ואב יוצר אינו ההיפך לבן שמהותו תולדה והמשך. אלא הכוונה כאן לאב בבחינת ראש למשפחה וזה שייך רק כשהוכר עוברה.

ב. שם אב - יוצר, יכול ליפול על מיא בעלמא, רק ראש משפחה לא שייך בזה.

ג. לא אומרים עובר ירך אמו באב, ונקרא 'אב' כיון שלמעשה יצר כאן יצירה. ולפי זה לא ייחשב ראש משפחה כי העובר ירך אמו.

ד. יכול להיות בן של האב אך האב אינו נחשב לאביו, וצריך שני לימודים גם

לאב וגם לבן, כי אב יכול להיות כיוצר כלי ומשליכו ואין קשר בין הכלי ליוצרו, (שלא כמו בראש משפחה שקשור לילדיו והם לו).

ה. מי שנולדו לו ילדים ומתו נחשב אב כי יצר יצירה (ולפי זה בעוברים יש לדון כיון שיצר יצירה).

עוד אפשר לבאר מה שמקשים על כמה מקומות שאנו אומרים "לאבותינו" כמו ב"והיא שעמדה לאבותינו ולנו", ועוד מהגמ' בברכות ט"ז. "אין קורין אבות אלא לשלושה", הרי שאין לקרוא אבות לעוד אנשים. אלא הפשט הוא שאין איסור לקרוא אב למישהו אחר בבחינת יוצר ומהווה, רק בתור ראש, דהיינו ראש לעם ישראל, וזה היה רק באברהם יצחק ויעקב שהם אבות האומה.

סימן ב

בהא דאין נותנים ב' סנדקאוויות לאיש אחד^ב

בשו"ע סי' רס"ה איתא: "נוהגין לעשות כסא לאליהו, שנקרא מלאך הברית, וכשמניחו יאמר בפיו שהוא כסא אליהו: הגה - ונוהגין להדר אחר מצוה זו, להיות סנדק לתפוס התינוק למוהלו (הגהות מיימוני פרק ג' דמילה). ויפה כח הסנדק מכח המוהל להקדימו לקריאת התורה, דכל סנדק הוי כמקטיר קטורת (מהרי"ל בשם רבינו פרץ), ולכן נוהגין שלא ליתן שני ילדים לבעל ברית אחד, כדאמרינן גבי קטורת חדשים לקטורת (שם בשם ר"פ)".

וזה לשון רבינו פרץ (בתוספותיו ליומא כ"ו): "יש במדרש טעם שיש לאדם לדחוק את עצמו להיות בעל ברית לפי שדומה אותה מצוה לקטרת כדאמרינן בשעה שמל אברהם את עצמו ואת בני ביתו ירד הקב"ה לשם אמרו לו מלאכי השרת ומה לך לפנות אל גבעות הערלות כלומר מקום מטונף הוא מפני הערלות אמר להם חביבים עלי קטורת דבחד קרא כתיב גבעות הערלות ובחד קרא כתיב גבעת הלבונה וילפינן מהדדי ולכך מנהג שלנו שלא ישנה אדם להיות בעל ברית משני תינוקות לאחד כדאמרינן גבי קטורת שלא שנה בה אדם".

המקור לחדשים לקטורת בגמ' יומא כ"ו. "הפייס השלישי חדשים לקטרת באו והפיסו וכו'. תנא מעולם לא שנה אדם בה מאי טעמא אמר רבי חנינא מפני שמעשרת אמר ליה רב פפא לאב"י מאי טעמא אילימא משום דכתיב ישימו קטרה באפך וכתיב בתריה ברך ה' חילו אי הכי עולה נמי הכתיב וכליל על מזבחך אמר ליה הא שכיחא והא לא שכיחא".

הגר"א חלק וכתב שדברים אלו אין להם שחר שאם כן אין לאדם להיות סנדק פעמיים לעולם דומיא דקטורת שמעולם לא שינה אדם בה, וכן לא שמענו מעולם סנדק שמתעשר, רק המנהג הוא על פי צוואת רבי יהודה החסיד.

והנה הנודע ביהודה (יו"ד פ"ו) דן באחד שלא היה לו למי לתת סנדקאות רק למי שכבר קיבל אצלו. וכתב שדבר זה (סנדקאות) אין לו עיקר מן הש"ס (וכן כתב

ב. נאמר בברית המילה לחיים דב נ"י ו' אד"א תשע"ד.

המנחת יהודה תלמיד לתלמידי הגר"ח זיע"א מוולאזין, קידושין ע"ב: ורבינו פרץ כתב רק אסמכתא בעלמא למנהג שאין נותנים סנדקאות שני אחים לאותו אדם.

ובעצם הדבר הקשה כמה קושיות על דברי רבינו פרץ.

ראשונה יש לדון מפני מה נדמה את הסנדק למזבח הפנימי עליו מקטירים קטורת, אולי נדמה אותו למזבח החיצון שעליו הקטירו את דם הקרבנות. ולשאר הפייסות על קרבנות אין צריך כהנים חדשים.

אמנם בזה אפשר לומר לפי הדעות בראשונים האם למסקנת הגמרא גם קרבן עולה מעשיר רק שלא מפייסים חדשים כי שכיחא לכל אחד להקריב, או שאכן עולה לא מעשירה כלל כי עשירות יש רק בדבר נדיר (שתי הדעות הובאו ברבינו פרץ) ואם כן אפשר שאכן סנדקאות דומה לעולה רק שנוהגים בחדשים כיון שסנדקאות היא לא שכיחא ולא ביד כל אדם, ומבחינה זו לעולם דומה לקטורת.

ודבר דומה כתב הגר"ש קלוגר (כת"י חכמת התורה שנת תריד פרשת לך) "דהנה בנין מזבח הוא מעשיר דהרי הכתוב אומר בפרשת יתרו שמות כ כא מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו וכו' בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתך. והנה אין לומר דקאי על על עולות ושלמים דהרי כיוצא כזה אמרין בפ"ב דיומא כו א גבי קטורת מעשרת דכתיב ישימו קטורה באפיך וסמיך ליה ברך ה' חילו ופריך א"ה עולה נמי דכתיב וכליל על מזבחיך ומשני הא שכיחא והא לא שכיחא ופרש"י שם דמסתברא דקאי על קטורת דלא שכיחא ולא על עולה וא"כ ה"נ במה שכתוב אבא אליך וברכתך קאי נמי על בנין מזבח דלא שכיחא וכן מפורש במדרש פרשת וירא מח ד אר"י מה זה שבנה מזבח לשמי אני נגלה עליו ומברכו וכו' מוכח דהברכה הוי על בנין המזבח וכזה עשיתי סמוכין בהל' מילה בחבורי מהדורא ו' ליו"ד סי' רס"ה לדברי מהרי"ל שלא ליתן לאיש אחד סנדק אם היה כבר לו דומה לקטורת והנו"ב מה"ק יו"ד סי' פו השיג עליו דהסנדק דומה למזבח לא למקטיר ולפי הנ"ל א"ש דעשיית מזבח נמי מעשיר כמו קטורת וכו'".

הנודע ביהודה שם הזכיר את הילקוט-שמעוני בסוף פרשת לך לך על "גבעת הערלות" כמקור לקשר בין מילה לקטורת, ובזה זכה לכוון לדבריו של רבינו פרץ בעצמו. אכן החתם סופר כתב שאין זה מקור טוב והמדרש נאמר רק על דרך גוזמא וכתב שהמקור מקל וחומר (על דרך מדרש רבה וירא שהמילה חשובה

יותר מהקרבות) מה זה שהקטיר קטורת זוכה לעשירות ק"ו זה שמל את בנו (וכתב שאכן אין הבדל בין הסנדק למוהל), ולא היה לפני החתם סופר את מקור דברי רבינו פרץ שהביא ראיה מ"גבעת הערלות".

המשיך הנודע ביהודה לדון שלכאורה מילה נחשבת שכיח כלפי קטורת כיון שכל ישראל ראויים לה [וכלפי המוהל כתב דוודאי נקרא שכיח, שבקרב האומנים במילה נחשבת המילה שכיחה יותר מקטורת לכהנים].

וכתב: "ועל כל פנים כל הדברים הללו אין להם שורש ועקר בגמרא והכל רק דרך דרש ורמז ולא לעיכוב ולא למנהג קבוע. ובכל מדינת פולין אין מדקדקין בזה ובהרבה מקומות הרב הקבוע הוא חיוב לסנדק תמיד וגם פה קהלתנו אין הכל מקפידין בזה".

אך על נקודה זו כבר העיר החתם סופר שיתכן שלרב העיר מותר לתת לשני בנים, כמו הכהן הגדול שקיבל כמה פעמים את הקטורת בשבוע לפני יום כיפור בכל שנה.

עוד תמה הנודע ביהודה דניחא בקטורת ששייכת לציבור צריך לדאוג לכל אחד שיתעשר, אך סנדקאות שייכת לאב לכאורה הוא יכול להעשיר את מי שירצה. ולכן כתב שרבינו פרץ דימה זאת לגמרא בעירובין וז"ל: "למה שאמרו במס' עירובין דף ס"ג אמר ר' אבא בר זבדא הנותן מתנותיו לכהן אחד מביא רעב לעולם וכו', נמצא שגם האדם בשלו ראוי שלא ליתן הכל לאחד וכל זה באדם אחד אבל בעל ברית אחר יכול גם הוא לכבד לכל מי שירצה ומה איכפת לו במה שכבר כבדו איש אחר, ויותר מזה אין להאריך בדבר שכל השורש אינו מן התלמוד ודי כעת בזה".

ועל כך העיר החתם סופר מהמנהג שגם האב עצמו לא לוקח סנדקאות לשני בניו. (אכן לפי צוואת ר"י החסיד אולי שייך גם בזה איסור, אך הלשון בצוואה הוא "לא יתן אדם לחברו" ובשבעים תמרים כתב שבאמת לפי זה לאבי הבן עצמו מותר לקחת שני סנדקאיות, ואפשר שזה נפק"מ בין טעם הגר"א לרמ"א ועי').

והנה יש לחקור האם מה שאין נותנים לאדם שני פעמים להקטיר קטורת הוא איסור על הכהן לקבל כדי שיקבלו אחרים ויתעשרו. או שלכהן עצמו מותר לקבל פעמיים רק שהציבור לא נתן לו. ובנוסח אחר השאלה היא האם זהו

איסור או הנהגה טובה.

ונראה דלא שמענו איסור בדבר רק תקנת הכהנים, ולשון רש"י: "חדשים לקטורת - מי שלא זכה לקטורת מימיו, וכו', וכך היו מכריזין קול בעזרה. מפני שמעשרת - לפיכך לא היו מניחין אותו לשנות". ומהלשון מניחין נראה שהיה זה תקנה והנהגה טובה. ולו יצויר אחד ששכח הקטיר ועלה בגורל לכאורה יזכה שוב. וכן אם כל בית האב כבר זכה בגורל (לו יצויר) יפסו שוב ביניהם. ולכן הכהן גדול הקטיר כל ערב יום כיפור כיון שלא היה זה איסור רק תקנה וכהן גדול שאני.

ומצאתי מפורש ברמב"ם (תמידין ומוספין פ"ד הל"ח): "תמיד של בין הערבים אין מפסין לו פייס אחר אלא כל כהן שזכה בעבודה מן העבודות שחרית יזכה בין הערבים חוץ מן הקטורת שהן מפסין לה פייס אחר בין הערבים ויבוא כל מי שלא הקטיר קטורת מעולם מאנשי אותו בית אב ויפסו עליה ואם כבר הקטירו כולן מימיהן מפסין להן כולן בשחרית בפייס שלישי וזה שזכה בה שחרית מקטירה בין הערבים". (והוכיח לי מכאן ראש הכולל הגר"ש רוטשילד שליט"א מח"ס פירות תאנה, שאין עניין לחזור אחר סגולה פעמיים, שאם לא כן היו צריכים לפייס עבור הפעם השנייה של סגולת הקטורת).

אם כן אפשר שרבינו פרץ התכוון אחר שחידש שהסנדקאות מעשירה כקטורת שמצד אותה הנהגה טובה גם על כל אב (שבדיו הדבר) לחלק את הכיבוד לכמה אנשים. ולכן ברב העיר היו שנהגו לתת לו את כל הסנדקאוויות לכל הבנים כדרך שנותנים לכהן גדול ולא שייך בזה החיסרון של אותה הנהגה טובה כיון שמדובר ברב העיר.

כאמור הגר"א חלק על כל עיקר העניין וטען שאין הסנדקאות מעשירה.

והנה רבינו פרץ עצמו כלל לא כתב שהסנדקאות מעשרת, רק כתב לבאר את המנהג שלא לתת שני ילדים לסנדק אחד כיון שמילה דומה לקטורת ובקטורת יש דין חדשים לקטורת, וגם הרמ"א לא כתב כן. אך בספר מהרי"ל הביא בשם רבינו פרץ שהקטורת מעשרת: "לפיכך בכל פעם היו מעשרין כהן אחר הכי נמי לא שנא". מכאן אפשר אולי לדייק שהסנדקאות מעשירה אך קשה לתלות עניין כה עקרוני מדקדוקי לשון של בעל ליקוטי מהרי"ל, ובפרט שלפנינו הלשון ברבינו פרץ שאינו כן.

אמנם החתם סופר (או"ח קנ"ח) האריך דהמילה מעשירה, אלא שלא רק הסנדקאות אלא גם המוהל.

ונסיים בדברי הערוך השלחן (רס"ה ל"ד) שהביא את עיקרי העניין עי"ש וז"ל: "וליבי אומר לי דעיקר העניין הוא מהדברים הנעלמים דמצינו לר"י החסיד בצוואותיו שלא יתן לאחר סנדק לשני בניו אא"כ מת אחד מהם עכ"ל, וכן ידוע שרבינו פרץ שממנו מקור דין זה היה חכם גדול בחכמת הנסתר וגם רבינו הרמ"א כן והיה להם דבר זה ע"פ סוד, אך שבדינים לא יאות להורות מתוך חכמה מסותרת והנגלות לנו ולבנינו לכן עילה מצאו לתלות טעם בקטרת וגם זה אמת ולכן אינו מהראוי לעבור על רברי רבינו הרמ"א".

סימן ג עניין הברית מילה כאות ברית^ג

שורש מצות ברית המילה ופרטיה הובאו בתורה בפרשת לך לך, ואילו בפרשות שנתנו לאחר מתן תורה הוזכרה המצווה רק בפסוק אחד באמצע דיני הטומאה שבראש פרשת תזריע.

בפרשת לך לך (פרק י"ז) מתואר הסכם הברית בין הקב"ה לאברהם. כדרך הבריתות התחייבו שני הצדדים: אברהם מצדו התבקש "התהלך לפני והיה תמים", דהיינו יעבוד את ה' בנאמנות, והקב"ה מצידו מבטיח לו "ארבה אותך במאד מאד" וכן "ונתתי לך ולזרעך ... את כל ארץ כנען והייתי להם לאלקים". כמו כן אברהם נצטווה לשמור את הברית הוא וזרעו עד עולם.

כדרך כל ברית שמבטאת במעשה (הקשת בברית המבול, הבהמות המבותרות בברית בין הבתרים, הגל והמצבה בברית לבן ויעקב, שבע הכבשות בברית אבימלך) כך גם ברית זו בין הקב"ה לאברהם באה לידי ביטוי במילת ערלת הבשר. וכך במפורש ובפרטות הצטווה אברהם למול אותו את בניו עבדיו וילידי ביתו, ושכן ימשיכו כל זרעו אחריו לדורותיהם.

אם נתבונן בפסוקים (י' וי"א) נווכח שנאמרו בהם שני מושגים: "ברית" ו"אות ברית". כך נאמר: "זאת **בריתי** אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריו המול לכם כל זכר. ונמלתם את בשר ערלתכם והיה **לאות ברית** ביני וביניכם" (וראה באריכות בבן מלך פרשת לך לך).

דהיינו, עצם המילה היא מעשה כניסה לברית בו מטיף אברהם מעצמו דם ומתחייב להקדיש את עצמו לרצון הקב"ה. וכמו שמדמה המדרש (תנחומא וירא ו', וכן בפרקי דרבי אליעזר) את הטפת דם המילה לקרבן, ואפשר לפרשו על דרך זו של הקרבה מסירות ונאמנות לה'. נמצא שאנו מקריבים קרבן אף בעת חורבן הבית ושממון המזבח.

בנוסף מבואר בפסוק, שהמילה היא אות וסימן תמידי על אותה ברית שכרת ה'

ג. נאמר בברית המילה ליוסף צבי נ"י כ"ח כסליו שבת-חנוכה תשע"ח.

עם אברהם וזרעו.

נראה כי בעוד אצל אברהם אבי האומה מעשה המילה היה בעיקר הכנסה לברית, הרי שאצל צאצאיו שכבר כלולים באותה הברית, עיקר המילה היא אות על הברית ועל ההחזקה בה גם בדורותם [אף ששני הרבדים שייכים אצל שניהם].

אם תמהנו מה המשמעות של כניסה לברית בגיל כה קטן שהילד לא ראוי לבוא בברית, נבין זאת בכך שמעשה המילה הוא המשך וחיבור לשרשרת הדורות עד אברהם אבינו. דהיינו שהברית בין ה' לעם ישראל לדורותם היא כבר עובדה קיימת, אנחנו רק מסמנים את אות הברית ומדגישים את נכונותנו להכנס לברית אנחנו וזרעינו.

כשהאב מכניס את בנו לבריתו של אברהם, הוא בעצם ממשיך את ההסכם מזמן אברהם שעבר גם דרכו ומחיל אותו על בנו, בכך מבטא הוא את רצונו ושאיפתו שהבן ילך בדרך זו של "אתהלך לפני והיה תמים", ומצהיר שאכן יחנכו לדרך זו. לכן אם לא מל האב את בנו הרי שלא ראוי הוא להקריב קרבן פסח, שכן חסר לו בקיום הברית - אף שהוא עצמו מהול.

זהו נוסח ברכת המילה:

"ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, אשר קדש יד מברטן, וחוק בשארו שם, וצאצאיו חתם באות ברית קדש. על כן בשכר זאת, אל חי חלקנו צורנו, צוה להציל ידידות שארנו משחת למען בריתו אשר שם בבשרנו, ברוך אתה ה' כורת הברית". הרי שהברית של אברהם נקראת "חוק בשארו [חקיקה בבשרו]" ואילו אצל צאצאיו זה כבר "אות ברית" היינו סימן על המשך הברית שחקק וקבע אברהם בינו ובין ה'.

אגב, לפי המתבאר מפשטות הכתובים הרי שאין כלל מקום לשאלה הרווחת בבית המדרש מפני מה לא מל עצמו אברהם אבינו בצעירותו. הדבר משול ממש לשאלה מדוע לא העמיד יעקב גל-עד בצעירותו לזכר ההסכם העתידי עם חמיו... כל עוד לא כרת ה' ברית עם אברהם מה משמעות יש בסימון הברית.

...

לפי יסוד זה המחלק בין מילת אברהם שהיא הברית בעצמה לבין מילת זרעו שהיא בעיקר "אות" על הברית [וכנוסח הברכה: להכניסו בבריתו של אברהם אבינו דייקא] נראה לחדש במה שדרשו חז"ל על עניין המילה כ"חפצא דמצווה".

בשבועות ל"ח: אומרת הגמ' שבשעת השבועה יש להחזיק ביד חפץ של מצוה כמו שמצאנו בשבועות אליעזר לאברהם. דהיינו שבכך פירשה הגמרא את דברי אברהם "שים נא ידך תחת ירכי, ואשביעך בה' וכו' " שהשביעו בחפץ של מצוה [לשון רש"י "כאברהם דאתפסיה לאליעזר ברית מילה"].

אמנם פשט הפסוק אינו כן אלא כפי שביארו הרשב"ם, החזקוני, ראב"ע ועוד, שכן היה דרך הנשבעים כעין תקיעת כף והורו בזה עניין הכנעה. ואף את דברי הגמרא ביאר הרא"ש רק כדרך אסמכתא.

אמנם אף לפי הדרש הקשו המפרשים מפני מה לא נשבע אליעזר במילת עצמו, ונדחקו ליישב (ראה חבצלת השרון בראשית עמ' קל"ה). ונראה שרק מילת אברהם עצמו שחקק הוא בבשרו את הברית עם ה' נחשבת כחפצא דמצווה, אבל מילת צאצאיו ואף עבדיו ובניו נחשבת רק כהמשך לברית שלו וכאות הברית, ולא כחפצא של מצווה (אף שכמובן מקיימים את המצווה באבר המילה אך לא נחשב מספיק כדי להחשב כל האבר כחפצא דמצווה, כשם שהיד לא נחשבת חפצא דמצווה בשעת הנחת התפילין), לכן הוזקק אליעזר לנקוט את מילת אברהם.

ולכן הגמרא הזכירה רק את הפסוק האמור אצל אברהם ולא אצל יעקב אף שגם הוא ביקש להשביע את יוסף בירכו. דהיינו שמלבד זה שמדקדקים (וכן כתב כבר התרגום יונתן, וראה העמק דבר בראשית מ"ז) שיוסף מצידו לא אחז בברית, הרי שגם מבקשתו של יעקב לא דרשו שהיה זה משום חפצא דמילה. [ועוד יש שהעירו שיעקב נולד מהול ולמ"ד אין צריך הטפת ברית, מה שייך בו נקיטת חפץ]. כאמור יתכן שיש מקום לומר שרק באברהם דרשו את עניין נקיטת חפץ ולא ביעקב [אף שמצינו בכמה מדרשים שכתבו כן אף ביעקב, וכ"כ רבינו חננאל], כיון שמילתו היא בעיקר אות והמשך הברית של אברהם.

ואכן בדברי יעקב לא הוזכר כלל עניין ה"שים ידך" לגבי השבועה. אלא שהשבועה היתה אחר כך בנפרד, דלא ככתוב אצל אברהם שהשביע את אליעזר בשעה ששם ידו תחת ירכי. ודוק בפסוקים.

ובזה יוטעמו דברי הראשונים (בשבועות ל"ח:): שבמצוות ציצית אי אפשר להשבע רק בקדושה כתפילין וספר תורה, ואף שנשבע אליעזר במילה כתב המאירי: "ומכל מקום בציצית ושאר כלי מצוה אין אחיזתם נקראת נקיטת חפץ כלל. ויש חולקין בזה, ואל תחוש לדבריהם. ומה שאמרו בענין שים נא ידך

תחת ירכי ונאמר עליה בסוגיא זו לא צריכא לאנקוטי חפצא בידיה, נתנה תורה ונתחדשה הלכה".

ולדברינו ניתן לחדד עוד שמילת אברהם שונה משאר מילות בין לפני מתן תורה ובין אחר מתן תורה, שהם רק המשך לאות וסימן על בריתו של אברהם אבינו.

התוספות שואלים איך נשבע אברהם במילה הרי הדין המבואר בגמרא שעיקר השבועה היא כספר תורה, וענו שכיון שלא הצטוו בעוד מצוות היה זה כספר תורה לגביהם. ויתכן לדברינו שחשיבות עצם חקיקת הברית נחשבת אכן כרמה של ספר תורה, אך לא אות ברית.

לסיכום - מילת אברהם היא "חפצא דקדושא", שהיא עצם כריתת הברית עם ה', ומילת זרעו אחריו היא רק "חפצא דמצווה".

ונמצינו דלהלכה אפשר להשבע במילת אברהם עצמו [ולכן יכלו חז"ל ללמוד ממנו שצריך להחזיק ספר תורה בעת השבועה], אבל במילת בניו וזרעו לדורותיו אי אפשר להשבע, ואכן לא מצאנו שאפשר להשבע במילה אף שכל עיקר הלימוד הוא משם.

בשולי הדברים אציין לדרשה לברית שמסר הגר"ש רוזובסקי (בשנת תשכ"ה). נדפסה לראשונה בקובץ גליונות, פרשת מטו"מ תשע"ז) ושם הביא אפשרות שהגם שמי שמל ולא פרע כאילו לא מל, זה רק מדיני מילה שניתנו בסיני, אבל את מילתו של אברהם אבינו יקיים (על פי יסוד מהגר"ח מבריסק, עיין שם).

סימן ד

עניינה של הזהירות מלהזמין קרואים לסעודת ברית

מרגלא בפומא דאינשי שיש להזהר מלהזמין במפורש אורחים לסעודת מצוה של ברית כדי שלא יתחייבו לבוא.

הקפדה זו הוזכרה בפוסקים, ונביא את מקור הדבר. בשלחן ערוך יורה דעה סימן רס"ה סעיף י"ב נפסק: "נוהגים לעשות סעודה ביום המילה. הגה: ונהגו לקחת מנין לסעודת מילה, ומקרי סעודת מצוה (פר"א דמילה ובא"ז). וכל מי שאינו אוכל בסעודת מילה, הוי כמנודה לשמים (תוספות פ' ע"פ). ודוקא שנמצאו שם בני אדם מהוגנים, אבל אם נמצאו בני אדם שאינם מהוגנים, א"צ לאכול שם (ג"ז שם). עוד נהגו לעשות סעודה ומשתה בליל שבת לאחר שנולד זכר נכנסים אצל התינוק לטעום שם, והוא ג"כ סעודת מצוה. (בת"ה סימן רס"ט מתוס' פרק מרובה)".

על זה הביא הפתחי תשובה: "ובתשובת מקום שמואל סי' פ' כתב בשם ספר שרביט הזהב **דטוב לבטל** מה שהשמש קורא על סעודת ברית מילה כי אולי לא ילכו מטעמים המתהווים ויהיה ח"ו בכלל נידוי ע"ש".

וזה לשונו של שו"ת מקום שמואל: "וכתב בספר שרביט הזהב וז"ל וראיתי רבותי גאוני עולם שהיו מוחים בהשמישים הסובבים בתי בני ישראל ומודיעי' שהם מוזמנים לסעודת ברית מילה כנהוג, שלא להזמין באומרם אולי לא ילכו לסעוד שמה מטעמים הנתהווים, ויהיו ח"ו בכלל נידוי עכ"ל".

ספר סוד ה' שרביט הזהב לרבי דוד ב"ר אריה ליב מלידא (ראה עליו בספר הביוגרפיה אור החיים אות ד' ערך דוד ב"מ אריה ליב). חובר בשנת ת"ס על ענייני מילה, לשון זה מופיעה שם ב'קצת דיני מילה' ד"ה נוהגים לעשות סעודה, והוא, בשם רבותיו, המקור הראשון שמצאנו להקפדה זו שלא כהמנהג [מרבותיו] יודעים אנו על הגאון רבי העשיל אב"ד לובלין וקראקא, ועל דודו רבי משה רבקש בעל באר הגולה].

גם הגאון רבי יעקב עמדין, כתב בחיבורו מגדל עוז (ברכה עליונה נחל ט' י"ז):

"לא יזמין מי שיודע בו שאינו בא אל הלחם שאסור לגנוב דעת הבריות וגם יש בו קצת מכשול לנקרא לדבר מצוה ואינו הולך שהוא כמנודה לשמים".

הלשונות שציטטנו עד עתה אינם חד משמעיים ותקיפים "יש בו קצת מכשול" "טוב לבטל מה שהשמש קורא על סעודת ברית מילה" וכן גם בלשון הערוך השלחן דלהלן. אך המנהג התקבל, שלא להזמין לסעודת ברית, רק להודיע על קיומה.

את ההקפדה הזאת הזכיר גם רבי אברהם טיקטין (תקכ"ד - תק"פ) בהגהותיו (מכת"י) על השו"ע סי' רס"ה: "לכן יצוה [את] השמש שלא לקרוא אותם בתוך הקרואים אם אין דעתו לילך, כדי שלא יהא ח"ו בכלל מנודה".

וכך הביא בעל ערוך השולחן (סימן רס"ה סל"ז): "וכתבו דנוהגים לעשות סעודה ביום המילה, וכו', ובמדינתנו מעטים הם שעושים סעודה ורק אוכלים קצת מיני מתיקה כלעקא"ך וכיוצא בזה ומפני העניות וכובד הפרנסה נהגו כן.

וכתב רבינו הרמ"א דכל מי שאינו אוכל בסעודת מילה הוי כמנודה לשמים, ודווקא שנמצאו שם בני אדם מהוגנים אבל אם נמצאו בני אדם שאינם מהוגנים א"צ לאכול שם עכ"ל. ולכן יש נוהגים לצוות להשמש שלא יקרא אותם לסעודת ברית מילה. אך עתה בעוה"ר אין חשש, דע"פ רוב ימצאו גם שאינם מהוגנים.

אך מ"מ נכון לילך דאיתא במדרש דהאוכל בסעודת מילה נצול מדינה של גהנם [תוס' פסחים קי"ד ד"ה ואין ע"ש"].

ועדיין לא נתברר מדבריהם מה עשו אותם שכן הוזמנו לסעודת מילה ולא רצו או לא יכלו לבוא.

למעשה כשמזמין בעל הברית את רעיו וידידיו למעמד ברית המילה, אין בזה שום חשש גם אם לא יבואו, כיון שהענין לא לסרב הוא רק למי שאינו משתתף בסעודת המצווה, ולא למי שאינו מגיע למעמד הברית. וגם בעצם הענין יש לדעת האם מי שאינו מגיע מביתו להשתתף בסעודה עובר בנידוי [או: כנידוי], לכאורה רק מי שנמצא במקום ובכל אופן מסרב להשתתף שייך בנידוי זה.

ונפנה למקורו של הרמ"א. איתא בגמרא (פסחים קיג:): "שבעה מנודין [ויש גורסים: כמנודים] לשמים אלו הן: יהודי שאין לו אשה, ושיש לו אשה ואין לו בנים, ומי שיש לו בנים ואין מגדלן לתלמוד תורה, ומי שאין לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו, וציצית בבגדו, ומזוזה בפתחו, והמונע מנעלים מרגליו, ויש

אומרים אף מי שאין מיסב בחבורה של מצוה.

וביארנו תוספות (קיד): "ואין מיסב בסעודת מצוה - היינו סעודת מילה, דאמר במדרש דניצול מדינה של גיהנם, וסעודת נישואין בת תלמיד חכם ובת כהן לכהן".

דברי חז"ל על שבעה מנודים הובאו גם במדרש מעשה תורה המובא בכל בו. וברבינו חננאל ובה"ג הלכות סופרים בלשון "שמונה כמנודים לשמים".

התשב"ץ (חלק א' סימן קמ"ד) הביא את דברי חז"ל בלשון ראוי ולא בלשון איסור וז"ל: "ואמרו עוד שם ת"ח המרבה סעודתו בכל מקום סוף מחריב את ביתו ומאלמן את אשתו ומייתם את גוזליו ותלמודו משתכח ממנו ומחלוקות רבות עליו ודבריו אינן נשמעין ומחלל שם שמים ושם אביו ושם רבו וגורם שם רע לעצמו ולבנו ולבן בנו עד סוף כל הדורות, וכו'".

מיהו אם רצה החכם למנוע עצמו מכל סעודה שבעולם ואפי' של מצוה **אינה שבח לו כל כך** שהרי אמרו בפ' ערבי פסחים (ק"ג ע"ב) שמנה הם כמנודים לשמים מי שאין לו אשה ומי שיש לו אשה ואין לו בנים ממנה ומי שיש לו בנים ואינו מגדלם לת"ת ומי שאין לו תפילין בראשו ומזוזה בפתחו והמונע מנעלים מרגלו ויש אומרים אף מי שאינו מיסב בחבורה של מצוה.

הילכך הצד השווה והוא שבח לת"ח שייסב בסעודה של מצוה כגון בת כהן לת"ח וכיוצא בזה ובלבד שלא יסב בחבורה זו עם אנשים שאינם מהוגנים שלא יזלזל בעיניה' ושינהוג דרך ארץ באכילתו ובשתייתו ודבורו ושלא ינהוג קלות ראש בעצמו".

מן הסתם הלך הרמ"א בדבריו בעקבות הגהות למנהגי ר"א טירנא (מהדו' ר"ש שפיצר תש"ס עמ' קנ"ז) שהביא זאת בשם יש אומרים: "הנהנה מסעודת מצוה ניצול מדינה של גיהנם ואם אינו נהנה ממנה **יש אומרים** שהוא מנודה לשמים. ואלו הם סעודות מצוה כגון סעודת מילה ובת תלמיד חכם לתלמיד חכם ובת כהן לכהן (פסקי תוס' פרק ערבי פסחים סי' ש"ד ש"ה)".

ממקורות אלו נשתרבה ההקפדה שלא להזמין לסעודת מצוה של ברית מילה, כדי שלא יצטרכו לסרב להסב בסעודה זו. (לא בכל הקהילות הקפידו בזה, על המנהג להזמין לברית מילה אצל בני תימן ראה בשלחן ערוך המקוצר יו"ד סימן קנ"ט סי"ג ובהערה. בספר אבן ישראל שנכתב ברומניה בשנת תרצ"ה

נכתב "בעיני ראיתי מרב גדול וצדיק כי בעת שהשמש היה מכריז בבית הכנסת שהבעל ברית מזמן על הסעודה אז היה מכניס אצבע אל האוזן למען לא ישמע ולא יהי' בכלל נידוי". עוד הביא שם "וראיתי בכמה מקומות שהשמש מכריז שהבעל ברית מזמין על הסעודה את מי שירצה ללכת").

והנה מנהג העולם להקפיד על הזמנה לסעודת מצוה בעיקר בברית מילה, ויש לברר מה הדין לשאר סעודות מצוה.

מסתבר שההקפדה בדווקא על סעודת ברית מילה החלה בעקבות דברי רשב"ם ותוספות שהדגישו על "חבורה של מצוה" היינו סעודת מילה. אכן יש להעיר שתוספות כתבו זאת גם על סעודת נישואין בתלמיד חכם, ורשב"ם עצמו הוסיף 'כגון' לפני שני דוגמאות אלו. עוד ביאור ל"חבורה של מצוה" פירש רבינו חננאל: "ת"ר שמונה הן כמנודין לשמים וכו' ויש אומרים אף מי שאינו יושב בחבורת מצוה כגון קידוש וכיוצא בו". קידוש הכוונה היא מסתמא (וכן כתב שו"ת דברי יציב המובא להלן) לסעודת עיבור השנה כפי שהובא בירושלמי מועד קטן (י"ט). לענין אבל "אם היתה חבורת מצוה או קידוש החדש מותר".

ממילא עדיין צריך ביאור מפני מה הקפידו העולם דווקא בסעודת מילה.

וביותר שהרי בחז"ל לא נתבאר שיש חיוב לעשות סעודה ביום המילה. בפרק הבא נביא את המקורות ומעמד החיוב של סעודת ברית מילה, אך בשלחן ערוך היא נפסקה למעשה, כמובא לעיל, כמנהג. ומאידך סעודת נישואין היא חובה גמורה (וי"א מדאורייתא עיי' שו"ת מהר"ם שיק אבה"ע סי' פ"ט).

סיכום ביניים:

א. בגמ' פסחים קי"ג: איתא שיש אומרים שמי שאינו מיסב בחבורה של מצוה הרי הוא [כ]מנודה.

ב. רשב"ם ותוס' פירשו זאת על מילה וחתונת תלמיד חכם.

ג. וכך פסק הרמ"א (יו"ד רס"ה) "וכל מי שאינו אוכל בסעודת מילה, הוי כמנודה לשמים".

ד. החל משנות הת' בערך מצאנו כמה מגדולי ישראל שעוררו לבטל את מנהג העולם להזמין לסעודת ברית מילה, כדי שאם המוזמנים לא יבואו

לא יחששו מהנידוי. אך לא מצאנו לשון של איסור מוחלט בענין זה.

ה. סעודת ברית מילה נפסקה בשלחן ערוך כמנהג. ועל כל פנים כמצווה דרבנן בעלמא.

אם כן, צריך ביאור מנהג העולם להקפיד רק בסעודת ברית מילה שלא להזמין אורחים כדי לא להכשילם בנידוי, ולא מקפידים כן בשאר סעודות מצוה שביניהם גם סעודות שחיובן גדול יותר [מהתורה או מדברי קבלה].

לנושא זה התייחס הגאון רבי אברהם חיים נאה (קובץ אהלי שם, ח"ה, עמ' ל"א) וזה תמצית דבריו:

א. נוהגים העולם שלא להזמין רק להודיע לאורחים על ברית מילה, אך האמת שהקפידא היא רק על הסעודה ולא על מעמד הברית, שגם אם לא יבוא אין עליו שום עונש. ב. יש להוסיף שקפידא זו שייכת גם בסעודת נישואין, ואף בנישואי עם הארץ לבת עם הארץ אם שניהם שווים כדעת הכסף משנה (פ"ה מהלכות דעות), והנישואים כוללים גם את כל ימי השבע ברכות, וצריך עיון מפני מה אין נזהרים בזה העולם. ג. כל זה רק אם יושבים שם בני אדם מהוגנים. ד. בסעודת מילה ונישואין יש להסתפק אם אכל מזונות שחילקו שם אם עדיין יש להקפיד שישאר לסעודה. ה. יש להסתפק בשאר סעודות מצוה כפדיון הבן בר מצוה סיום מסכת האם שייך קפידא זו ויש להחמיר מספק. אבל בשאר סעודות מצוה כסעודת הודאה שלום זכר ותגלחת ראשונה לקטן לא שמענו שזוהרים. ו. אם אחרי שהזמין אורח לסעודת מילה ויתר לו על בואו לא נפטר האורח בכך, אלא אם כן הזמין המארח אורחים רבים יותר ממה שהכין על סמך שלא כולם יבואו, בכזה סוג הזמנה נראה דמהני הוויתור שלא יבוא. עיי"ש עוד בדבריו.

נמצינו למדים שאכן המקפידים ונזהרים שלא להזמין קרואים לברית עליהם להקפיד בשני עניינים:

א. לא לבקש מהמשתתפים במעמד הברית להישאר לסעודה.

ב. להיזהר שלא להזמין קרואים גם לסעודת חתן וכלה ושבע ברכות.

מאידך לעצם מעמד הברית, ללא הסעודה, אין חשש כלל להזמין.

רשימת נידונים בפוסקים שדנו בפרטי הקפדה זו:

הגהות הגר"מ טייטלבוים על השו"ע כתב, שיתכן ואין הלכה כהי"א בגמ' ועכ"פ ענין זה נפסק רק בלשון כמנודה, ועכ"פ זהו רק למי שיושב ואינו אוכל ולא למי שאינו בא.

שו"ת דברי יציב חלק יורה דעה סימן קסג, דן בדברי זקנו הגר"מ טייטלבוים.

ספר כורת הברית, לרבי אליהו פוסק, לעמבערג תרנ"ג, יו"ד רס"ה נחל ברית ס"ק ס"ז, כתב שיתכן שהקפדה זו רק אם בעל הברית עצמו מזמין, ויתכן שרק אם הזמינוהו לפחות ב' פעמים, ויתכן שזהו רק כשבעל הברית עצמו נמצא שם, עוד יתכן שזהו רק עם בלעדיו לא יהיה מניין בסעודה. וכן אם מונע מסעודת מילה משום שתורתו אומנותו אין בזה חשש, ומלבד זאת מספיק לאכול אפי' פחות מכזית.

ספר שרביט הזהב החדש הנקרא ברית אבות, הוצאה שניה מונקאטש תרע"ד, עמ' קי"ב, דן בדברי ידידו בעל כורת הברית ובהגהות ר"מ טייטלבוים ומוסיף עליהם. וכן כתב שגם בעל בית העוסק לפרנס את בני ביתו אינו מחויב להשאר לסעודה.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן צה, כתב שלא נהגו שלא להזמין לסעודת מצוה של חתונה.

ספר הבט לברית עמ' תפ"א, הביא את דעת הגרש"ז אויערבאך והגר"ש אלישיב, האם מועיל לקחת דבר מאכל מסעודת ברית הביתה, כדי שינצל מחשש נידוי.

תשובות והנהגות כרך ג סימן ת"א, כתב שבמקום ביטול תורה אין חשש ולכן לא הקפידו שלא להזמין לסעודת נישואין שזמנה ארוך.

סימן ה

מקור החיוב של סעודת ברית מילה

מקור לסעודת מילה הביאו הראשונים מפרקי דרבי אליעזר פכ"ח "ר' אומר לא עכב אברהם מכל אשר צוהו שנ' ובן שמנת ימים. וכשנולד יצחק בן שמנת ימים הגיש למילה שנ' וימל אברהם את יצחק בנו בן שמנת ימים, מכאן את למד שכל איש שמגיש בנו למילה כאילו כהן גדול מקריב מנחתו ונסכו על גבי המזבח. מכאן אמרו חכמים חייב אדם לעשות שמחה ומשתה באותו היום שזכה להמול את בנו כאברהם שמל את בנו שנ' וימל אברהם את יצחק בנו וכו'".

מלשון זו נראה שמשתה ושמחה בברית המילה הוא חיוב מתקנת חכמים.

ואכן כבר בזמן חז"ל מצינו שנהגו בסעודה לכבוד ברית המילה.

רש"י מסכת בבא קמא דף פ. פירש את דברי הגמ' "רב ושמואל ורב אסי איקלעו לבי שבוע הבן, ואמרי לה לבי ישוע הבן" - "שבוע הבן - ברית מילה על שם שעברו עליו שבעה ימים".

ובירושלמי חגיגה הובא וידויו המפורסם של אלישע בן אבויה "ובי היה המעשה אבויה אבא מגדולי ירושלם היה ביום שבא למוהליני קרא לכל גדולי ירושלם והושיבן בבית אחד ולרבי אליעזר ולר' יהושע בבית אחד מן דאכלון ושתון שרון מטפחין ומרקדקין א"ר ליעזר לר' יהושע עד דאינון עסיקין בדידהון נעסוק אנן בידן וישבו ונתעסקו בדברי תורה מן התורה לנביאים ומן הנביאים לכתובים וירדה אש מן השמים והקיפה אותם, וכו'".

אכן מכמה ראשונים וכן מלשון השלחן ערוך משמע שהוא רק מנהג, ונביא כאן את לשונות הראשונים.

במדרש תנחומא (תזריע פ"ה) איתא "וביום השמיני ימול אין כתיב שם שיוציא הוצאות על המילה בא וראה כמה ישראל מחבבין את המצות שהם מוציין הוצאות כדי לשמור את המצות ולשמוח בהם אמר הקב"ה אתם משמרים את המצות ותשמחו בהן אני מוסיף לכם שמחה שנ' (שם כט) ויספו ענוים בה' שמחה וגו'". מדרש זה הובא במחזור ויטרי (סי' ת"ק) ושם ביאר "מצאתי באגדה

וביום השמיני ימול כת' ואין כת' שיוציא שום הוצאות. בא וראה במה ישראל מחבבין את המצוה שהם מוציאים הוצאות לסעודה ובכמה עינינים ולא נצטוו".

אבודרהם (מילה וברכותיה) כתב "וכן נהגו לעשות סעודה ביום המילה, ויש סמך לזה במדרש שאומר (ברא' כא, ד) ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק ביום הגמל את יצחק שעשה משתה ביום השמיני שנמול. וכן משמע בכתובות (ח, א) שהיו עושים סעודה ביום המילה דרב פפא סבר לברוכי שהשמחה במעונו אי לא משום דאיכא צערא דינוקא. וכן אמר דוד (תה' נ, ה) אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח, ורבותינו ז"ל אמרו סעודת מילה ומפרשים עלי זבח זב ח' דם מילה שהוא זב לשמונה ימים".

רבינו בחיי בשני מקומות כותב שסעודת מילה היא מנהג: בבראשית פרק יז פ"ג, ובפרק כא פסוק ח. ונצטט מדבריו בספר כד הקמח מילה "מצינו כי כשנולד יצחק נימול לח' ימים ועשה אברהם סעודה גדולה ביום ח' למילה שכן דרשו רז"ל (בראשית כא) ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק ביום ה"ג מל את יצחק, ומכאן סמך למנהגנו שאנו עושין סעודה ביום המילה שהרי לפי המדרש הזה עשה אברהם משתה גדול ביום שמיני במילת יצחק. מצות המילה כעין קרבן הוא שאדם מקריב פני בטנו לכבוד הש"י לקיים מצותו, וכשם שדם הקרבן מכפר כך דם המילה מכפר, ולכך עיקר המילה ביום ח' בדמיון קרבן שלא יכשר עד יום ח' שנאמר (ויקרא כב) ומיום השמיני והלאה ירצה. וכשם שכתוב בקרבן (שם) ואכלו אותם אשר כופר בהם שאכילת קרבן מכפר כן המנהג בישראל שעושין סעודה ביום המילה ומתאספין הכל ובאין שם ומנהג כשר הוא, ועל כן הזכיר דוד ע"ה (תהלים נ) אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח. למדך כי ראוייה שיתאספו הקרובים והאוהבים לשמוח ולעשות סעודה על המצוה הזאת".

ומה שהובא בגמ' (שבת ק"ל). על ברית מילה שקבלוה בשמחה ופירש רש"י שם "בסעודה", הנה ראשונים אחרים פירשו זאת לענין לא להגיד תחנון.

ריקאנטי סימן תקפ"ט: "השיב ר"י בר' יהודה לר' מנחם בר' מכיר דודו שאין לומר תחנונים ביום המילה מפני שקבלוה בשמחה כדכתיב שש אנכי על אמרתך".

שבולי הלקט סדר תענית סימן רעא "שאלו לפני רבינו יצחק בר' יהודה זצ"ל מילה שחלה ביום תענית צבור כגון י"ז בתמוז וצום גדליה מהו להתפלל פסוקי דרחמי וסליחות ולומר וידי ואל ארך אפים ואם מברך יטעמו אותו המברך

או אם הילד וכמה שיעור טעימה. והשיב על יום מילה כך נוהגין במקומינו שמתפללין סליחות וידוי ואין אומרים והוא רחום ותחנונים ומנהג אבותינו תורה היא. ומצות מילה קיבלו בשמחה ועדיין עושין בשמחה דכתיב שש אנכי על אמרתיך לפיכך אין נוהגין לומר והוא רחום ותחנונים ודי שמניחין במקצת ואין צריכין להפסיק לגמרי סליחות וידוי ואל ארך אפים."

את הגמרא בנדה (ל"א:) "שלא יהיו הכל שמחים ואביו ואמו עצובים", פירש רש"י "שמחים - בסעודה". משמע שהסעודה היא חלק מהטעמא דקרא. וראה בשערי תשובה על שלחן ערוך סי' תקנ"א ס"ק ט"ו שדן בגדר סעודת מילה והביא גם ראיה זו.

אכן בראשונים אחרים מצאנו לשון חיוב על סעודה ביום המילה.

כתב שבולי הלקט הלכות מילה סימן ט' (דין שצריך אבי התינוק לעשות משתה ביום המילה): "וחייב אדם לעשות משתה ושמחה ביום שזכה למול את בנו כדתניא בברייתא של ר' אליעזר פכ"ט כשנולד יצחק בן ח' ימים הגיש את בנו למילה שנאמר וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים וכל מי שהוא מגיש את בנו למילה ככהן שהוא מגיש מנחה על גבי המזבח מיכן אמרו חכמים חייב אדם לעשות משתה ושמחה באותו היום שזכה למול את בנו. כאברהם שנאמר וימל אברהם את יצחק בנו. ובפרק ר' אליעזר דמילה תניא רבן שמעון בן גמליאל אומר כל מצוה שקבלו עליהן ישראל בשמחה כגון מילה דכתיב שש אנכי על אמרתך עדיין עושין אותה בשמחה ופי' רבינו שלמה ז"ל שעושין סעודה. והחבר ר' בנימין ב"ר שלמה ז"ל הביא ראיה מהא דאמרינן בכתובות פרק קמא רב חביבא איקלע לבי מהלא וברין שהשמחה במעונו ולית הלכתא כוותיה משום צערא דינוקא. מכל מקום אף על גב דלית הלכתא כוותיה לברך שהשמחה במעונו נפקא מינה שעושין סעודה גדולה כמו בבית החופה. עוד מצאתי מה שרגילין לעשות משתה ביום ברית מילה דכתיב ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק ביום ה"ג בגי' ח' דהיינו ביום ח' מל את יצחק שמעינן מכל הני **שחובה הוא** לעשות משתה ושמחה בברית מילה".

אולם וודאי שגם אם יש חיוב הוא מדרבנן כפי שנראה בפרקי דרבי אליעזר. וראה בשו"ת תשב"ץ חלק ג סימן ח שכתב בתוך דבריו "ואם סעודה שהיא מדברי קבלה אם אי אפשר לעשותה בזמנה מאחרין אותה למחר כ"ש סעודה של מילה שאם לא היה איפשר לו לעשותה באותו יום שמאחרין אותה למחר

ושפיר דמי וכן נוהגין כשהמילה היא בערב שבת שעושין הסעודה ביום השבת".
 וכך כתב ביאור הגר"א אורח חיים סימן תר"מ סעיף ו' "וסעודה כו'. דלאו מצוה
 מדאורייתא היא, וכו'".

מגן אברהם סימן תרמ ס"ק יג: "ולא דמי לסעודת חתן שהיא מצוה גדולה
 לשמח חתן וכלה ונקראת סעודת מצוה בכל מקום אבל הכא אינו אלא מנהג
 בעלמא עכ"ל מהרי"ק. פירוש אף על גב שצד להם המקום לשבת שם וא"א
 להם לשמוח שם כ"כ מ"מ חייבין בסוכ' דאע"ג דסעודת מצוה הוא כמ"ש בי"ד
 סי' רס"ה סי"ב מ"מ אינה מצוה כ"כ דלא מצינו בגמ' בהדיא כמו סעודת נישואין
 דא' פ"ג דפסחים בהדיא ע"ש".

הביאור הלכה סימן רמ"ט סעיף ב' פסק: "ומכל מקום לדינא יש לעיין בזה טובא
 דהלא סעודת שבת בלילה היא חובה מצד הדין משא"כ בסעודת ברית מילה
 ופדיון הבן אינו אלא מצוה בעלמא ולא חיובא כלל, וכו'".

אכן יש להקשות מדוע באמת לא הוזכר בש"ס חובה לעשות סעודה ביום
 הברית. ודבר נאה כתב על זה החתם סופר (פרשת ויקהל): "וקשה אם מצות
 סעודת ברית מילה גדולה כל כך שמי שאינו מייסב עמה הוה כמנודה, למה לא
 מצינו בפירוש בשום מקום בדברי חז"ל שמצוה לעשות סעודה באותו יום, רק
 למדין מאברהם אבינו שעשה סעודה ביום הגמל את יצחק (בראשית כ"א ח')
 נראה שמצוה לעשות סעודה. וי"ל ע"פ מה דאיתא במדרש אמר הקב"ה ראו
 כמה חביבים ושמחים במצוה זו, הוא מכניס בנו אל ברית ושוף דם מבנו ושמח
 וממשכן כליו ועושה סעודה באותו יום ושמח. מוכח מזה שסעודה זו מראה על
 רב שמחת מצוה שלו, ולפי מדריגת כל אחד ששש ושמח כן מרבה בשמחה
 ומשתה, ואילו ה' מצוה ומצווה לעשות סעודה לא ה' ניכר מזה שמחתו של
 מצוה מקירות לבו, כי הסעודה שעושה הוא מפני שמצווה הוא לפי תקנת חז"ל
 לעשות סעודה. לכן לא תקנו וגזרו חז"ל לעשות סעודה, אלא הרי הוא מסור
 לכל אחד כנדבת לבו".

ועי' בספר החיים לאחי המהר"ל מפראג שכתב: "וכל הסעודות שאנו נוהגים
 לעשות בחנוכה, נראה שאינם רק דרך זבח משפחה, על הניסים שנעשו
 לאבותינו בזמן הזה. ומה שנקראו "סעודות רשות", זהו לפי שכל מי שעושה
 סעודה שהוא מחויב בה, כגון סעודת הנשואין והמילה, אין מחזיקים לו עליה
 כל כך טובה, אחר שהוא דרך החיוב, אבל העושה סעודת מריעים, בזה ניכר

נדיבתו, הואיל ועושה אותה אף על גב שאינו מחוייב בה, כענין המשל שהבאתי לעיל מן הכהן שאינו מחזיק טובה לבעל הבית על כמה כורין תרומה שהוא נותן לו ומחזיק לו טובה על קומץ אחד של חולין שהוא נותן לו, ומשום הכי קורא לסעודה זו "סעודת הרשות". ולקמן אכתוב עוד טעם אחר על הסעודות שאנו נוהגים לעשות בחנוכה". אמנם הוא התייחס לסעודת הברית חובה, אך בעיקר העניין הסכים עם סברת החתם סופר.

ועל דרך זו פירשנו (ויתפרסם אי"ה בביאורים להגדה של פסח) מדוע לא נזכר בתורה חובה לעשות יום שמחה על קבלת התורה, וכן מדוע לא הוזכר בתורה בפירוש שעלינו לקבל את מלכותו יתברך בראש השנה.

והנה יש לדעת כי מיסוד עניין הברית הוא עשיית סעודה. כך מצאנו בכמה מקומות בתורה שלאחר שכרתו שני הצדדים ברית ישבו לסעודת לחם. עיין למשל בפרשת ויצא (לא, מד) "ועתה לך ונכרת ברית אני ואתה" ובפסוק נ"ד "ויזבח יעקב זבח בהר ויקרא לאחיו לאכול לחם ויאכלו לחם". וכן כבר אצל אברהם ואלימלך (כו, כו-ל) "ונכרתה ברית עמך ... ויעש להם משתה ויאכלו וישתו". וכן בברית סיני "הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם ויחזו את האלוקים ויאכלו וישתו" (שמות כד, ח-יא). ובספר בן מלך פרשת וירא (יח, ח) הביא המקורות הנ"ל וביאר שאף לברית המילה של אברהם עשו סעודה, והיא סעודת אברהם אבינו עם המלאכים (ועיי' ספורנו). וזה טעם סעודת הברית שאינה כסעודת מצוה אלא כסעודת ברית.

ונמצא שבעת הברית הראשונה אברהם אכן עשה ממש סעודה גדולה, ואנו בהמשך הדורות שמצטרפים לבריתו של אברהם אבינו עם ה' נוהגים מעצמינו להמשיך את הברית על ידי סעודה.

ומעתה נבין מדוע נהגו העולם להחמיר שלא להמנע מהשתתפות בסעודת ברית (כדלעיל) ואילו בסעודת נישואין לא הקפידו, כיון דסעודת נישואין היא חובה, הרי היא כפריעת חוב ורצון לצאת ידי חובה של בעל השמחה, ואין באי ההשתתפות משום פגיעה בעצם תכלית הסעודה. אבל בסעודת ברית שאבי הבן יכל לפטור עצמו בכדי, ובכל אופן עשה סעודת גדולה והזמין את חבריו, הרי הוכיח על רצונו האמיתי בקיום הברית ובהכרת חשיבות המעמד ומשכך מי שלא יקבל את ההזמנה לסעודה (וכנ"ל לסעודה דווקא ולא לעצם מצוות הברית) יראה כי מזלזל הוא במהות הברית ודוק.

מילי דאגדה בעניין מילה וחנוכה

כתב הכלבו (סימן מד): "וכבר בארנו ח' ימים למה, ויש נותנים טעם אחר לדבר לפי שבטלו להם מצות מילה שהיא לשמונה לפיכך קבעו ח' ימי חנוכה כך כתב הבעל העתים ז"ל". וכן ידוע מכמה ספרים שבחנוכה מדי שנה אנו מתקנים את שלשת המצוות שבקשו היוונים לבטל (שהם אות בינינו לקב"ה): שבת חודש ומילה. דבכל חנוכה יש שבת, וראש חודש. וכנגד מילה תיקנו עצם ימי החנוכה ח' ימים.

אכן יש לבאר יותר שייכות חנוכה למילה, (וגם חסר עיקר הדבר איך מחזקים עניין המילה, שבשונה משבת וראש חודש שמקיימים בפועל הרי שלמילה נתנו רק רמז בעלמא).

והעניין בזה הוא שעיקר הברית בין אברהם וזרעו והקב"ה היא בהקזת דם מהגוף, שמראים בזה איך שמוכנים להקריב כל היקר לנו למען שמו יתברך.

ומה דמלים דווקא באותו מקום הוא פרט בעיקר העניין, ותכליתו להורות שמוכן לתת אף את זרעו אחריו למען שמו, וכפי שאכן נבחן אברהם האם עומד בבריתו על ידי שהצטווה לעקוד את יצחק על גבי המזבח.

יסוד זה נתבאר בספרי בן מלך (ראה בפרשיות לך לך ומצורע), ונראה לי שכך משמע מדברי הגמרא בשבת קח. "מניין למילה שבאותו מקום, נאמר כאן ערלתו ונאמר להלן ערלתו מה להלן דבר שעושה פרי אף כאן דבר שעושה פרי. אימא לבו דכתיב ומלתם את ערלת לבבכם, אימא אזנו דכתיב הנה ערלה אזנם, דנין ערלתו תמה מערלתו תמה ואין דנין ערלתו תמה מערלת שאינה תמה". ונתבאר מכאן א. יש מקום לקיום מצוות מילה גם באיברים אחרים בגוף (ואם כן אין המילה באותו מקום מיסוד המצווה אלא רק חלק ופרט ממנה). ב. הטעם שבאמת מלים דווקא באותו מקום הוא כדי לכלול בזה את זרעו אחריו בברית ("עושה פרי").

על כל פנים עיקר היסוד של מצוות מילה הוא הוראה שהיהודי מוכן למסור נפשו, לחבול עצמו ולהקיז מדמו למען שמו יתברך, והרי כל מעשה החשמונאים גופא היה קיום תוכן הברית של אברהם עם הקב"ה. דהיינו עצם זה שלמען

קדושת השם יצאו והסתכנו החשמונאים להילחם ולגרש את היוונים מארצנו, היה משום שהחזיקו בעוז בברית המילה, והסכימו למסור נפשם ולהקיז מדמם למען הקב"ה.

אם כן ברור שחנוכה הוא קיום הברית בפועל, ומכאן הקשר ההדוק בינו לבין ברית מילה. ולפיכך אף בכל שנה אנו מקיימים ומחזקים את שלשת המצוות היסודיות שבת חודש ומילה: שבת וחודש אנו מקיימים בפועל, ומילה אנו מקיימים בכך שאנו ממשיכים להנציח ולהתפאר במעשה החשמונאים ובכך להמשיך ולחזק בתודעתנו את קיום הברית והנכונות למסור נפשנו למען שמו.

**מאמר אודות תולדות ושורשי משפחת 'הלפרין',
צאצאי רבי יוסף משערשוב בן מרן הגר"ח מוולאזין
זצ"ל, אשר נדפס בעבר אך בא עתה באור חדש
לאור גילויים חדשים ומסמכים שטרם ראו אור**

על משפחתו של רבי יוסף משערשוב בן מרן הגר"ח מוולאזין זצ"ל וחתן הנגיד רבי דוד הלפרין זצ"ל

מרן **רבינו חיים מוולאזין** זצוק"ל, ראש תלמידי הגר"א ומייסד ישיבת וולאזין, השאיר אחריו שני בנים ושלוש בנות. בנו ממשיך דרכו כרב ואב"ד וולאזין וכן בהנהגת הכלל, הוא **רבי יצחק הקרוי ע"ש אביו של רבינו הגר"ח**. ובנו השני היה **רבי יוסף** אשר אודותיו באנו במאמר זה.

על חייו וקורותיו של רבי יוסף כמעט ואין בידינו פרטים. בספר תולדות רבנו חיים מוולאזין (שמוקלר, ווילנה תרס"ט) מסופר: "בנו השני של הגר"ח היה הרב הגדול רבי יוסף, הנקרא 'רבי יוסיל שערשאווער'. מדברי ימיו אין אנו יודעים כלום, רק זאת, כי נשא בת עשיר אחד בשערשאוו, ויקבל סכום גדול נדוניה, תר"ג דינרים, אשר לפי מצב הימים ההם היה רב מאד. הוא נפטר בעודנו צעיר לימים. חבורים לא השאיר אחריו, זולת הקדמה קטנה 'לנפש החיים' ודבר חידוש קטן שם".

**מצבת רבי יצחק אביו של רבינו
חיים מוולאזין**

בהקדמה הנ"ל לנפש החיים מכנהו אחיו הגר"ח: "כבוד אחי רב חביבי הרב המופלג וחרף ירא ה' ומפורסם". כאמור רבי יוסל הוסיף לאחר דבריו חידוש תורה על מסכת יבמות דף צ"ד: וזהו חידוש התורה היחיד שיש לנו ממנו.

בשנת תשע"ב ליקטנו מעט פרטים נוספים אודותיו (ממאמר מאת הרב אליעזר

כ"צמאן, ישורון כ' עמ' תתכ"ו, מדברים שנמסרו למשפחתנו על ידי ר' אברהם רון ז"ל, ומעוד מקורות). והתפרסמו הדברים בחוברת משפחתית בשם 'עוד ינובון' (קיימת באוצר החכמה).

דברי כבוד אחי רב מתיבי הרב המופלג ומריוף ירא' ה' ושפורסם כש"ס מ' יוסף ש"י.

במה אכף ואקדם על כל יקר שאלו עיני בדברי קדוש ה' מר אבא הגאון ולדיק נ"ע. ומה אוסיף לרבך על דברי אחי הגדול הרב נ"י. אשר ברעם שפתיו ברור מללו בהקדמתו: אמנם לאשר משמית סערוני לבא הלם בעם הלוקח ארון האלקים אבא מארי הגאון וללה"ה. וחזינא שנתן גפשו או על דבריו שנאמרו ביראת ה' לחיים. וגם עתה כי באחי על יום פטירת מר אבא וללה"ה משמית אסתייע לבא בשם גמר הדפסת הקונטרסים. מהודא ומשכח אגא למרא עלמא. שהחיינו והגיענו לחוות בטעם אמריו כי יאל לאור כחסד ה'. כה יגדיל חסדו שענינו תחזיקה כי יאל לאור דבריו אשר המה בכחובים. וישם מלקנו בתורטו כדטון ירא' ה'. גאוס יוסף הגאון מו' חיים וללה"ה: יום ה' ב'זה' סיון יום העלות מר אבא ז"ל. **ורב שלום** לפ"ק:

והאיל ואסינא לבים אולפנא של כבוד מר אבא הגאון נ"ע. בשעתא דעסקי בני מדרשא' במל' ימות. באדי בדבר שנחמדש:

ר' יהודה הלפרין באמירת קדיש על ציונו של רבינו חיים מוולאזין

והנה בשנת תש"פ יצר עמי קשר ר' אסף פייג, מומחה בהקמת "עצי משפחה", ובידו היו פרטים השופכים אור נוסף על משפחתו של רבי יוסף מתוך רישומים ממשלתיים מהעיירה שערשוב. כמו כן שינינו והוספנו פרטים חדשים, עד אשר באו פנים חדשות למאמר זה, עם נתונים רבים אודות רבי יוסף וצאצאיו.

...

שם משפחתו של רבי יוסף בן הגר"ח היה 'רבינוביץ', לאמור: "בן הרב". כך מצאנו אותו ברישומי הממשלה, וכך גם בפי צאצאיו. וכפי שנוסח במודעת חיפוש-קרובים שפרסם נכדו, רבי שלמה זלמן בן רבי שמחה נפתלי, בעיתון 'המגיד' בתאריך ה' ניסן תרכ"ט, ראה תמונה.

למעשה הכינוי המקובל שלו, גם ברישומי הממשלה, היה רבי יוסל.

כאמור חמיו היה עשיר משערשוב, שם השתקע לאחר נישואיו. ואכן חמיו הנגיד **רבי דוד הלפרין** משערשוב היה ידוע כתלמיד חכם ועשיר גדול.

לימים צאצאי רבי דוד הלפרין^ד השתדכו פעם נוספת עם משפחת בן הרב, וכפי

ד. מקור השם הלפרין, הוא על שם העיר היילברון במדינת ווירטמברג (גרמניה) הנקראת כך בגלל מעינות הרפואה 'היילברון'.

שנראה במאמר זה העוקב אחר תולדותיהם.

בבואנו להתחקות אחר רבי דוד, נמצא כי באותה העת היה מפורסם בשערשוב גאון אחר בשם רבי דוד, הוא הגאון בעל **חומות ירושלים**¹. אך לא זה הוא חמיו של רבי יוסל אלא **רבו** כמו שכתוב בספר **אנשי שם** (לר' חיים בראורמן משערשוב, וורשא תרנ"ב, עמ' 74): "מוהר"ר יוסל משערשאב גאון מפורסם בדורו, בן הגאון המובהק מאור הגולה מרן חיים אב"ד ור"מ דק"ק וולאזין וכו', ותלמיד מובהק להגאון הג' בעל חומות ירושלים".

חמיו נזכר בהקדמתו של הספר חומות ירושלים (משנת תק"ע) בתור בן דודתו של המחבר "הרבני המופלג הנגיד המפורסם מוהר"ר דוד משערשאב", יחד עם "אחיו בדומה לו הרבני ישר הולך מוהר"ר שלום בני הישיב מו"ה נפתלי הירץ משערשאב".

ענשי חמיו כדרכו לפרסם ענשי סגור והתורה מפורסמת ענשי חמיו כדרכו"ל. ואחריהם עם הספר אם חזקה וי' דפוס חבורי ז' יהיה לזכרון לדורות ארבעה מטיב לכת מטיב סע"ר המחזקות אחי זה חיה שנים ה"ה בני דודתו הרבני המופלג הנגיד המפורסם מוה"ר דוד משערשאב ואחיו בדומה לו הרבני ישר הולך מוה"ר שלום בני הישיב מו"ה הנפחלי הירץ משערשאב יתחמתי הנגיד מו"ה יחיאל ב"ה"ו מוכיל ואחרון הכי כבוד גיסי הנגיד המפורסם מוה"ר שלמה אחי אונתי הרבני המופלג כשרה כגשים מרת אסתר גיטל בני חותני הנגיד מוה"ר בנימין . והנה הנס מהר"ש גונמי מנחם סאפרין נכדי הגאון הג' יונת"ה ומה"ר שלמה הכ"ל בזכו חלק וזכר"ל לשונו הדפסת מיכאלי וזלצליס וזלצליס בזה נאמר תרי משכורות טלמנח מר' אליהו ירחל . אחיט"ל פ"י שני דמולין דף מ"ח השומט לשם עולה כ"ו ור' שמשון קנשיר ופרש"י ד"ל ר"ש לא חיש למראית

נמצאנו כי חמיו של רבי יוסף, ומחותנו של הגר"ח מוולאזין, היה **רבי דוד הלפרין** בן **רבי נפתלי הירץ** משערשאב.

...

מתוך המופיע ברשימת Revision List משערשוב, אנו יכולים לדלות חומר רב נוסף על בני משפחתו של רבי יוסף וכן על גילם ושמותיהם, כפי שנרשמו בשנת 1811 (תקע"א).

כפי שניתן לראות הרי שראש המשפחה היה רבי **דוד הלפרין** (שאיות ברוסית 'גלפרין' וכן 'גרשקוביץ' שמשמעותו בן הערש), שם אשתו **חיה** ולהם שלשה ילדים: הבן **חיים** ואשתו פריידא [וילדיהם אליעזר יצחק, אליהו הערש, ואיטה]. הבת **הינדא** ובעלה אהרן צ'חנובץ [וילדיהם: אליעזר בער ויחיאל, לאה, רבקה

ה. ידוע הסיפור המובא עליו בספר עליות אליהו עמ' כ"ג שבה לעמוד ל'משפטי' לפני אדוננו הגר"א על דבר אשר הוסיף יום אחד בלוח השנה ועשה פורים יומיים וראש חודש שלושה ימים וכו' לפי שיטתו בחכמת התכונה, ולבסוף הודה להגר"א ותשקוט הארץ.

GELMAN	Meer	Leidovich	13	17
GELPERN	Dovid	Gerckovich	Absent	60
GELPERN	Wife Chaia		Absent	50
GELPERN	Son Chaim		Absent	26
GELPERN	Wife Freida		Absent	23
GELPERN	Sons 1) Leizor Icko		Absent	10
GELPERN	2) Elia Gersh		Newborn	3
GELPERN	Daughter Itta		2	8
GELPERN	Son-in-law Aron Cechanovec	Movshovich	absent	33
GELPERN	Wife Ginda Gelpert		absent	30
GELPERN	Sons 1) Leizor Ber		absent	16
GELPERN	2) Chiel		Newborn	5
GELPERN	Daughters 1) Leia		absent	12
GELPERN	2) Ryfka			10
GELPERN	3) Malka Beila			8
GELPERN	Son-in-law Josel Rabinovich	Chaimovich	absent	27
GELPERN	Wife Sheina Sora Gelpert		absent	22
GELPERN	Sons 1) Leizor Icko			10
GELPERN	2) Elia Zelman		newborn	5
GELPERN	3) Shymko Gerc		newborn	3
GELTMAN	Movsha Kalman	Abramovich	30	36

ומלכה בילא]. וכן הבת **שיינא שרה** ובעלה רבי יוסל רבינוביץ (שנקרא גם חיימוביץ - בן חיים), הרי הוא **רבי יוסף בן הגר"ח מוולאזין**, [וילדיהם: אליעזר יצחק, אליהו זלמן, ושמוחה הערש, שלפי המכתב שפירסם בנו בעיתון המגיד שמו המלא היה שמוחה נפתלי].

אגב, מתברר כי הגר"ח לקח כלה ששמה השני כשם אשתו **שרה**. ואכן ידועה דעתו כי אין להקפיד בצוואת ריה"ח בזה [בידינו כת"י מרבי שמואל סלנט, נדפס בספר שנות דור ודור חלק א' עמוד צ"ח, הכותב: "כן הגאון ר' חיים מוולאזין זצ"ל השיב לשואליו בזה כי אין שום חשש בזה"].

לפי רשימה זו הרי שבשנת תקע"א היה רבי יוסף בן 27 ורעייתו בת 22 בעוד שבנם הגדול היה כבר בן 10¹. על כל פנים נוכל לפיכך לקבוע את שנת לידתו

1. נציין כי גם לרבי יצחק אחיו של רבי יוסף היה ילד בשם נפתלי שמוחה הירץ שנפטר בן שמונה שנים, (כמוזכר בהקדמה לנפש החיים מהגרייץ).

2. אולי יש כאן טעות בקביעת הגיל, ורבי אליעזר היה קרוב יותר בגיל לרבן שאחריו, רבי אליהו, שהיה אז בן חמש.

של רבי יוסף, שכזכור לא האריך ימים, לשנת 1784 (תקמ"ד).

ברשימת בעלי זכות בחירה משערשוב משנת 1838 (תקצ"ח) נפקד כבר מקומו של רבי יוסף, שכל הנראה כבר לא היה בין החיים, ואנו מוצאים את בניו רבי אליעזר יצחק ורבי שמחה.

Pruz hany	Shereshevo	1838, January 4	PTUKH	Zelik
Pruz hany	Shereshevo	1838, January 4	RABINOVICH	Leyzer-Itsko
Pruz hany	Shereshevo	1838, January 4	RABINOVICH	Simkha
Pruz hany	Shereshevo	1838, January 4	RISHES	Shamshon

...

בסוף הקונטרס שערי יצחק (ורשה, תרנח) הדפיס בן המחבר מכתב משנת תרמ"ד אותו כתב לו אביו רבי ישראל שלמה זלמן אהרן הכהן שהיה השו"ב בשערשוב, ובו טען שנכדו של הגר"ח מוולאזין נשא לאשה בת למשפחה חסידית. המכתב רווי מטען ומתח חסידיים-מתנגדים והכותב, מגן שיטת החסידות ואדם גדול בפני עצמו, מגייס לצדו את שני בניו של רבי יוסף.

על רבי אליעזר כתב:

בספר מנרף העבודה וחוסיה על דבריו שידוע שהגאון מהר"ח מוולאזין ז"ל גדול התלמידים של הגר"ח זלה"ה התההן עם נכדו המופלג מו"ה אליעזר בן צמ של הרב מו"ה יוסף ז"ל מפה (המובא בריב ספר נפש החיים) עם בת החסיד ר' לבי הירש ז"ל מהעמיאטיש בן הגאון החסיד מו"ה עוזיאל מיזילש בעהמ"ח ספר כרם שלמה על בינה תלמידו של הרב המגיד מו"ה דוב בער הג"ל ככתוב בהקדמת ספר כ"ס הג"ל. וזה אחי שנים שכלתו של ר"ח הלכה לעולמה וסיפרה כמה פעמים שהושלש

נראה כי יש לתקן את הלשון ולמחוק את המילה 'בן' בשורה השניה (מו"ה אליעזר (בן) בנו של הרב מו"ה יוסף). ואם כך הרי שנכדו של הגר"ח, רבי אליעזר יצחק בן רבי יוסף משערשוב, נשא לאשה בת חסיד.

כדי להוכיח שדעת רבינו חיים מוולאזין הייתה נוחה מנישואין אלו סיפר כי סכום הנדוניה מאת חמיו של רבי אליעזר, **רבי צבי הירש מסעמיאטיש**, הופקד בידי הגר"ח. רבי אליעזר שהיה בשנת תקע"א בן 10 נישא עוד בחיי סביו הגדול שנפטר בשנת תקפ"א, דהיינו לפני מלאות לו 20 שנה.

אפשר שעליו מכוונת המסורת הידועה (מופיעה במדור עץ החיים שבסוף ספר נפש החיים בהוצאת רי"ד רובין, בני ברק תשמ"ט אות קכ, ומקורה מכת"י פרדו) אמר רבינו לא' ממשפחתו שנטה לחסידי זמננו עכ"פ תשמור אלו ג' דברים: א' ללמוד הגמ' ופלפולה, ויהיה זאת בעינך העבודה לפני הקב"ה. ב' לשמור דינא דגמ'. ג' שלא לדבר על רבינו הגר"א".

...

המכתב שבסוף הקונטרס שערי יצחק מתייחס גם לרבי אליהו שלמה. הוא מהלל אותו כחריף ובקי בש"ס ופוסקים וכמתמיד גדול. לדבריו היו לו תלמידים מופלגים עמהם למד בבית המדרש שלו בחינם. הוא מצוין במיוחד שלא היה מדבר כלל בלשון חול חוץ משעת הלימוד עם תלמידיו".

חז"ל וזכרי חכמי תורה ויראה. הראשונים ז"ל. ואע"פ לי עדים נאמנים כאשר ידוע לזקני עירנו שנתועדתי אז עם הרב החריף ובקי בש"ס ופוסקים וי"א גדול מו"ה אלי' ז"ל בן הרב וכו' מו"ה יוסף ז"ל הנ"ל בהגאון מהר"ח ז"ל מוולאזין (עפ"י מעשה הג"ה שמלאתי בכ"י בגליון היו"ד שלו בט"ז ולא הוטב צעיני והשיב שאינו כתב ידו) וס"ה מתמיד גדול ולא דיבר דברי חול אפילו בחול כ"א בלה"ק

אלא שלפי מה שמספר בעל המכתב, הרב הכהן, הרי שלאחר שבאקראי החל לדבר עם רבי אליהו על אף הפערים שהיו ביניהם, שהרי כלשונו הוא עצמו "בן חסיד ונכד חסיד" ואילו רבי אליהו "בן מתנגד ונכד מתנגד", וכן רבי אליהו היה מבוגר כבן ארבעים והוא עצמו רק בשנים, בא איתו לבסוף בדברים על שיטת החסידות. לאחר זמן מה מתוך הדברים והשיחות הארוכות ביניהם נמשך רבי אליהו להכיר את תנועת החסידות, הקשה קושיות וקיבל תשובות. עד שלאחר כשבועיים עשה רבי אליהו מעשה ובלייל הסדר בא להתפלל בבית הכנסת של

ח. הנהגה זו בוודאי לקחה מסבו הגדול רבינו חיים, שכפי שנמסר כך נהג (עיין במכתב יקר שבסוף ספר עליות אליהו).

החסידיים להגיד איתם הלל בציבור לאחר התפילה כמנהגם. ומאז התחבר לגמרי לחברת החסידים והיה יושב ומשורר איתם שירי דבקות, קנה מהשו"ב הרב הכהן את 'סידור הרב' ושינה את נוסח התפילה.

לעיל הועתק קטע קצר מהמכתב, והמעוניין ימשיך לעיין בדברים במלואם בספר הנ"ל.

אם רבי אליהו נולד בשנת תקס"ו הרי שבעת זו כשהיה כבן ארבעים, השנה הייתה לאחר ת"ר ומעניין שרבי אליהו לא נזכר ברישומי שנת תקצ"ח של התושבים בשערשוב.

כך או כך אין בידנו פרטים נוספים אודות השתייכותו החסידית של רבי אליהו, ועל כל פנים בנו וצאצאיו אחריו בוודאי המשיכו בדרכה של ישיבת וולאזין.

...

חותנו של **רבי אליהו שלמה** בן רבי יוסף היה **רבי חיים מדובנא** כמובא בספר אנשי שם (שם עמוד 70): "מוה"ר חיים מדובנא רב גדול וצדיק מפורסם בדורו ונודע בעבודתו התמה ויראתו הק' שלשלת היוחסין^ט וכו'. הוא חותן הרב הג' הצדיק מוהר"ר אלי' בהגאון מוהר"ר יוסף בהגאון האמיתי רשכבה"ג מוהר"ח זצוק"ל אב"ד ור"מ דק"ק וולאזין".

ט. רבי חיים מדובנא זה היה אכן שלשלת היוחסין בהיותו נינו של הגאון והמקובל הנודע רבינו אלעזר רוקח, לפי הסדר הזה: רבי חיים בן רבי יהושע רוקח אב"ד פינסק בן רבי שלום רוקח אב"ד טיקטין בן הגאון הקדוש **רבינו אלעזר רוקח** (אנשי שם הנ"ל).

רבינו אלעזר רוקח (תמ"ה-תק"ב) היה גאון גדול בנגלה ובנסתר כיהן רבה של ברודי ואמשטרדם ובסוף ימיו עלה לא"י והתיישב בצפת ושם נפטר. רבינו אלעזר הטביע את חותמו בעולם היהודי בספריו החשובים מעשה רוקח על התורה ושי"ס, שו"ת ארבעה טורי אבן ועוד. כן היה מהלוחמים הגדולים בשבתאות וספיחיה. במיוחד נודע בעקבות מטבע הכסף המפורסם בו חקוקה צורתו שטבעו לכבודו אנשי אמשטרדם כשהגיע לכהן כרבם בכ"ז אלול תצ"ה. על מטבע זה כתב רבי יעקב עמדין תשובה (שאלת יעב"ץ ח"א קי"ע) בנוגע לאיסור עשיית צורת אדם הנפסק בשו"ע יו"ד קנ"א.

בנו השני של רבינו אלעזר רוקח היה רבי משה, נינו הוא השר שלום מבעלז אבי שושלת אדמורי"י בעלז.

אביו של רבינו אלעזר רוקח הוא רבי שמואל שמעלקא מרגליות אב"ד עלקוש (נפטר א' אלול תע"ג) ואמו מרת טיבל נכדתו של הגאון החר"ף רבינו יהושע בעל המגיני שלמה ושו"ת פני יהושע.

לרבי אליהו היה בן בשם **רבי שמחה**, אשר הוא נין בן אחר בן לרבינו חיים מוולאזין וכן נין לרבי דוד הלפרין. והנה לבתו מרת חנה ריינה לקח כחתן נין אחר של רבי דוד הלפרין, בן אחר בן, בשם **רבי שלום**. כך השתדכו משפחות הלפרין ובני הרב בפעם השנייה כשכעת החתן הוא מצד הלפרין והכלה ממשפחת הרב.

בנם של רבי שלום וחנה ריינה היה **רבי דוד הלפרין** (השני), אשר לימים נשא לאשה את מרת **פייגא**.

רבי דוד היה מבחירי ישיבת וולאזין וגדול בתורה. לפרנסתו עסק במסחר והיה עשיר גדול. בוולאזין למד בחברותא עם הגאון רבי חיים סולובייצ'יק. גם לאחר שנפרדו דרכיהם ורבי חיים פנה לבריסק, בעוד שרבי דוד התיישב במלניק, נהג לסור מדי פעם לבריסק לבקר את רבי חיים.

ר' דוד הלפרין ומצבתו "מבחירי תלמידי ישיבת וולאזין ומצאצאי מייסדה ר' חיים זצ"ל"

מסופר כי בכניסה לביתו היו תלויות שתי תמונות, האחת של רבי חיים מבריסק, והשנייה של רבי חיים מוולאזין (הפרטים ע"פ מאמר לדמותו של ר' יצחק בן רבי

י. לדברי בנו ר' יצחק חדר זה בו היו תלויים תמונות הרבנים היה עבורו כ"קודש הקודשים" של הבית. יצויין כי על פי זה היתה קיימת בעבר תמונה מרבינו חיים מוולאזין, מה שלא ידוע לנו היום. אכן ישנה מסורת על זקני דורו של הגאון רבי חיים ברלין זצ"ל שסיפרו כי קלסתר פניו בעת זקנותו היה דומה לקלסתר פניו של זקנו רבי חיים מוולאזין. את

דוד הלפרין בחוברת פרס כבוד התורה על שם הרב אונטרמן זצ"ל, המועצה הדתית ת"א יפו, אד"א תשל"ח).

ר' יצחק בן רבי דוד הלפרין ממיסדי ישיבת תל אביב היישוב החדש.

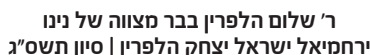
מצבת ר' אברהם רון: "מצאצאי ר' חיים וולאזין"

בספר 'מנחיל אמונה' מהרב יהודה ליב ראגאלין (פאלטאווא תרע"ג) העוסק בחובת הזהירות בענייני אמן, מספר המחבר (עמ' ט): "ובלמדי בשבת תחכמוני בוואלאזין תבנה ציו"ר שמעתי מחברי חביבי אלוף נעורי הרה"ג ר' דוד משערשאו נ"י נין ונכד של הגאון מו"ה ר"ח ז"ל זי"ע שהיה הגאון ז"ל נזהר בזה ופעם אחת נזדמן לו בעת ברכת המזון כשהגיע לסיים ברכה שלא היה שום איש מצוי אצלו ובתוך כך בא אחד מבני הישיבה לעיין באיזה ספר מספריו וענה אמן על ברכתו ויצא והלך לו. ובא אחר כך הגר"ח ז"ל לאותו תלמיד ושאל ממנו מה הוצרך לעיין ולא ידע מה להשיבואמר שלא נכנס לביתו כלל. ואם שיתכן שהיה הדבר כפשוטו שטעה הגר"ח ודימה על תלמיד אחר שזהו שנכנס ואותו שנכנס באמת לא שאלו, ומי שיסבור כן לא אחליט עליו שאין לו אמונת חכמים, אכן

המקור לכך מצאתי בתולדות רבי חיים ברלין שבספר נשמת חיים (מהדורת קוסובסקי) עמ' של"ג. איני יודע את מקור השמועה אך מבחינת השנים הדברים מתיישבים, שכן רבי חיים ברלין נפטר אמנם בשנת תרע"ג (יותר מתשעים שנה אחרי רבי חיים וולאזין), אך העדויות מספרות שכבר מגיל צעיר היה בעל מראה זקן ואף היה נראה מבוגר יותר מאביו הנצי"ב אשר הולידו בגיל 15! ראה בספר אעלה בתמר-בריסק למרן הגרא"ל שטיינמן עמ' קעח, וכן כתב ר' מאיר בר אילן, אשר היה קטן מאחיו רבי חיים ברלין בחמישים שנה, בספרו וולאזין עד ירושלים עמ' 315. אוסיף כי לי ידוע על חמש תמונות של רבי חיים ברלין.

רבי דוד נפטר בכ"ג תשרי, איסרו חג הסוכות, תרצ"ז, ונטמן בהר הזיתים. על מצבתו נחקקו המילים "מבחירי תלמידי ישיבת וולאזין ומצאצאי מוסדה ר' חיים זצ"ל". בנוי^ה הם ר' יצחק ור' חיים. בנו של ר' חיים הוא ר' שלום ז"ל (נלב"ע ח' שבט תשס"ה) אבי משפחתנו, משפחת הלפרין, בארץ ישראל.

יא. הרב דוד אליאד מח"ס 'ימי הישיבות' שוחח בשעתו עם ר' אברהם רון [בן רבי יצחק בן רבי דוד הלפרין], ופרטי שיחתו הובאו בספרו מהדורת תשע"ב עמ' 606. לדבריו שם היה לרבי דוד בן נוסף בשם ר' **יוסף דב**, שלמד בבריסק אצל הגר"ח. אך אין לי מידע אחר בעניין.

